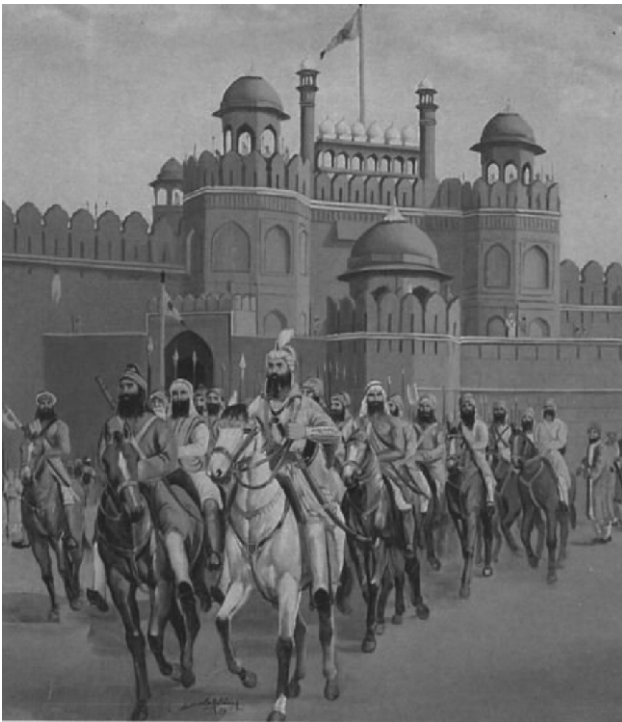

ਦਲ ਖਾਲਸਾ

ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਲੱਖ ਮੁਗਲ ਫੌਜ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਸੁਟਵਾਏ!!

--ਸ. ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਕਾਰਨਾਮਾ

1778 ਈ: ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹ ਆਲਮ ਸੀ। ਅਬਦੁਲ ਅਹਿਦ ਖਾਨ ਉਸ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਸੀ। ਉਹ ਬੜਾ ਚਲਾਕ, ਚਾਪਲੂਸ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਸਾਂਭੀ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕੇਵਲ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਖੱਟਿਆ ਖਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਭਰਾ ਅਬਦੁਲ ਕਾਸਿਮ ਖਾਨ ਕੈਸਲ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੇਸੂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫੌਜ ਹੱਥੋਂ ਇੱਕ ਜੰਗ ਵਿੱਚ 4 ਮਾਰਚ 1776 ਨੂੰ ਮਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 1775 ਈ: ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸ ਨੇ ਰਹੀਮ ਦਾਦ ਰੁਹੇਲੇ ਨੂੰ ਹਿਸਾਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ (ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਲੀ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਫੂਲਕੀਆ ਮਿਸਲ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਫਤਿਹ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਲਏ ਸਨ) ਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਜੀਂਦ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸ. ਗਜਪਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਦੀ ਫੌਜ ਹੱਥੋਂ 30 ਸਤੰਬਰ 1775 ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਦਾ ਡਾਢਾ

ਪਿਆਸਾ ਸੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਸੀ।

1778 ਤਕ ਖਾਲਸਈ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਦਬਦਬਾ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹਰਿਆਣਾ, ਯੂ. ਪੀ., ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਤੱਕ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਰਜਵਾੜੇ ਅਤੇ ਨਵਾਬ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਭੈ-ਭੀਤ ਹੋਏ ਪਏ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ (ਅੱਜਕਲ ਦੇ ਹਰਿਆਣੇ ਅਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਸਮੇਤ) ਵਿੱਚ ਖਾਲਸਾ ਹਕੂਮਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਇਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕਦੀ-ਕਦਾਈਂ ਸਰਹਿੰਦ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆ ਹੀ ਸਤਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਸਿੰਘ ਕਿਉਂਕਿ ਦਿੱਲੀ ਤੱਕ ਹੀ ਨਹੀਂ

ਬਲਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਰੜਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸੋ ਦਿੱਲੀ, ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਉਂਤਾਂ ਸੋਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

“ਪਾੜੇ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕਰੋ” ਦੀ ਨੀਤੀ ਲਗਭਗ ਸਾਰੀਆਂ ਹਕੂਮਤਾਂ ਅਪਨਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਇਸ ਵਾਰ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਣ, ਉਹੀ ਕੌਮਾਂ ਅੰਤ ਰਾਜ ਸੰਭਾਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜਪੂਤ, ਮਰਾਠੇ ਆਦਿ ਇਸ ਛੁੱਟ ਕਾਰਨ ਮਾਰੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਸਿੰਘਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਸੀ ਛੁੱਟ ਬਹੁਤ ਪੈ ਗਈ ਸੀ। ਅਬਦੁਲ-ਅਹਿਦ ਖਾਨ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕੁ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮਿੱਤਰਤਾ ਗੰਢਣ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਖੂਨ ਦੇ ਪਿਆਸੇ ਕਿਉਂ ਹੋਣ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਬਾਹਰਲਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇੱਕ ਮੁੱਠ ਹੋ ਕੇ

ਆ ਡੱਟਦੇ ਹਨ।

ਸਤੰਬਰ 1778 ਵਿੱਚ ਸ: ਕਰਮ ਸਿੰਘ, ਸ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਕੰਢਾ, ਸ: ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਕਰੋੜ ਸਿੰਘੀਆ ਆਦਿ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਉਤਰ-ਲਹਿੰਦੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਲਮਾਰ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਉਤਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। 23 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਅਬਦੁਲ-ਅਹਿਦ ਖਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਇਬ ਬਹਿਰਾਮ ਕੁਲੀ ਖਾਨ ਨੂੰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਤੇ 29 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਉਹ ਖੁਦ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੱਲੋਂ ਖਿਲਾਅਤਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਸਿੰਘ ਸਮਝ ਗਏ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਯਰਕ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਜੋ ਮਸੀਤ ਬਣੀ ਪਈ ਉਹ ਜਾ ਢਾਈ, ਹਕੂਮਤ ਇਸ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਸਹਾਰ ਗਈ।

ਅਪ੍ਰੈਲ 1779 ਤੱਕ ਸ਼ਾਹ ਆਲਮ ਜੈਪੁਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ। ਸ਼ਾਹ ਆਲਮ ਦੇ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਤੇ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਅਬਦੁਲ-ਅਹਿਦ ਖਾਨ ਨੇ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਰੀ।

ਸ: ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਯੋਧਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਵੀ ਪਰਲੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਮਿਤਰਤਾ ਦੇ ਵਧਾਏ ਹੱਥ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਅਬਦੁਲ-ਅਹਿਦ ਖਾਨ ਨੇ ਸ: ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਜੋ ਮਾਲਵਾ ਜੋ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਸੀ, ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸ: ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਭੋਲੇ-ਭਾਲੇ ਬਣ ਗਏ ਤੇ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਂ ਮਿਲਾਈ ਗਏ ਤੇ ਪੂਰਨ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਸ: ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਐਸੇ

ਸਬਜ਼ਬਾਗ ਦਿਖਾਏ ਕਿ ਅਬਦੁਲ-ਅਹਿਦ ਖਾਨ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ। ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਲਵਾ ਤਾਂ ਕੀ ਮੁਲਤਾਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਤੁਹਾਡੀ ਹਕੂਮਤ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸਾਉਣ ਦੀ ਚਾਲ ਸੀ। ਅਬਦੁਲ-ਅਹਿਦ ਖਾਨ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਦਾੜ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹ ਆਲਮ ਨੂੰ ਜਾ ਪੁੱਚਿਆ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ 'ਤੇ ਚੱਲੋ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਪ ਤਾਂ ਕੰਨੀ ਕਤਰਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਨੇ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਪਿੱਛਾ ਛੁਡਾਇਆ। ਅੰਤ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਪੁੱਤਰ ਮਿਰਜ਼ਾ ਜਹਾਨ ਖਾਨ ਫਰਖੰਦਾ ਬਖਤ ਨੂੰ ਅਬਦੁਲ-ਅਹਿਦ ਖਾਨ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਪਰ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇਣਾ ਪਿਆ।

ਸ: ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਾਸ ਏਲਚੀ ਭੇਜ ਕੇ ਅੰਦਰਖਾਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜਿਆਂ ਤੇ ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਯੋਜਨਾ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ। ਅਬਦੁਲ-ਅਹਿਦ ਖਾਨ ਤੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਇੱਕ ਤਕੜੀ ਫੌਜ ਤੋਪਖਾਨੇ ਆਦਿ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਕੇ 3 ਜੂਨ 1779 ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਹੋ ਤੁਰੇ। ਸ: ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ: ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਡੱਲੇਵਾਲੀਆ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਫੌਜਾਂ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸਨ। ਜਦ ਕਰਨਾਲ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਵਾਲੀਏ ਜੀਂਦ ਸ: ਗਜਪਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿਲੇ। ਸ: ਗਜਪਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਦੋ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਦੇਣਾ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਜਿਸ 'ਤੇ ਅਬਦੁਲ-ਅਹਿਦ ਖਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਜੋ ਵੀ ਸਿੱਖ ਆਉਂਦਾ, ਉਸਨੂੰ ਭਰਤੀ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਹਰ ਇੱਕ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਚੰਗੀ ਵਰਦੀ ਤੇ ਹਥਿਆਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਸੁਣ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਚੌਧਰੀ ਦੌੜ ਜਾਂਦੇ, ਉਥੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਠਾਣੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਇੰਝ ਹਾਲਾਤ ਇਹ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਠਾਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਾਇਮ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ।

ਕਰਨਾਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੈਬਲ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਭਾਈ ਦੇਸੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆ ਮਿਲੇ। ਅਬਦੁਲ-ਅਹਿਦ ਖਾਨ ਨੇ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਨਜ਼ਰਾਨਾ ਮੰਗਿਆ ਪਰ ਉਹ ਦੋ ਲੱਖ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਬਦੁਲ-ਅਹਿਦ ਖਾਨ ਨੇ ਪੰਜ ਲੱਖ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜੋ ਬਾਈ ਜੀ ਨੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਸ: ਗਜਪਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਖਾਨ ਨੂੰ ਇਹ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਭਾਈ ਦੇਸੂ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਰਕਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੀ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲੈ। ਪਿੱਛੋਂ

ਸਾਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਈਂ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਫੜੀ ਰੱਖੀਂ। ਖਾਨ ਇਸ ਝਾਂਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ। 12 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਰਦਾਰ ਨਜ਼ਰਾਨਾ ਦੇਣਾ ਮੰਨ ਗਏ ਹਨ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪਰ ਭਾਈ ਦੇਸੂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ। ਆਖਰ ਇੱਕ ਲੱਖ ਲੈ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਮਾਨਤ ਵਜੋਂ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖ ਲਿਆ।

ਭਾਈ ਦੇਸੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਖਾਨਦਾਨ ਦਾ ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੰਥ ਅੰਦਰ ਗੁੱਸੇ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਗਈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬਦਜ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਇਹ ਚਾਲ ਗਜਪਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੀ ਚੱਲੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਲੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

13 ਸਤੰਬਰ 1779 ਨੂੰ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜ ਲੱਖ ਦੀਆਂ ਹੁੰਡੀਆਂ ਆਪਣੇ ਦੀਵਾਨ ਨਾਨੂ ਮੱਲੂ ਅਤੇ ਮੀਰ ਮੁੰਛੀ ਰਾਮ ਦਿਆਲ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਦੇਣ ਕੇ ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਅਬਦੁਲ-ਅਹਿਦ ਖਾਨ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਆਪ ਨਜ਼ਰਾਨਾ ਲੈ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਵੇ ਪਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਇਸ ਪਰ ਰਾਜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨਹੀਂ ਆਉਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਸਵਾ ਲੱਖ ਹੋਰ ਦੇਣਾ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਅਬਦੁਲ-ਅਹਿਦ ਖਾਨ ਇਸ ਜਿੱਦ ਤੇ ਅੜਿਆ ਰਿਹਾ ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕੋਲੋਂ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਰਚਾ ਵਸੂਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਪ ਆ ਕੇ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਿਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹ ਸਕੀ ਤਾਂ ਖਾਨ ਨੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਪਟਿਆਲੇ ਤੇ ਚੜਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

ਪਹੋਏ ਦੇ ਕੋਲ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਨੇ 23 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਸਰਸਵਤੀ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਘੁੜਾਮ ਜੋ ਕਿ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ੧੫ ਕੁ ਮੀਲ ਦੂਰ ਹੈ ਜਾ ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਦੇ ਰਸਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾੜਨ ਲਈ ਚੱਲ ਪਏ। ਮਿੱਥੀ ਯੋਜਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਤਲੁਜ ਤੋਂ ਪਾਰ ਸ: ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ, ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਸ਼ੁੱਕਰਚੱਕੀਆ, ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਘੋਬਾ, ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਾਮਗੜੀਏ ਸਰਦਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਤਕੜੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਪਟਿਆਲੇ ਆ ਪੁੱਜੇ। ਇੱਧਰ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਏ ਸਿੰਘ ਵੀ ਬਾਗੀ ਹੋ ਗਏ।

ਹੁਣ ਸ: ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਫਰਖੰਦਾ ਬਖਤ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਅਬਦੁਲ-ਅਹਿਦ ਖਾਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਪੰਗਾ ਲੈ ਕੇ ਸਿਆਪਾ ਗਲ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਪਟਿਆਲੇ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਸਤਲੁਜੋਂ ਪਾਰ ਖਾਲਸੇ ਦੀ 2 ਕੁ ਲੱਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਫੌਜ ਪੁੱਜ ਗਈ ਅਤੇ ਇਧਰ ਇਹ ਬਾਗੀ ਸਿੱਖ। ਉਸ ਫੌਜ ਦਾ ਜਰਨੈਲ ਸ: ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਜੋ ਕਿ ਸਰਹਿੰਦ ਅਤੇ ਲਹੌਰ ਦਾ ਜੇਤੂ ਹੈ।

ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜ ਦੀ ਬਗਾਵਤ ਨੇ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਤੋਤੇ ਉਤਾ ਦਿੱਤੇ। ਵਜ਼ੀਰ ਤੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਮੂੰਹ ਵਲੋਟ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਜਾਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਆਫਤ ਦੇ ਵਾਂਗ ਦਿਖਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਘਬਰਾਹਟ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰੇਲੀਆਂ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ।

ਸ: ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਏਨੇ ਭੋਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਝਾਂਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਰਵਾਉਣਗੇ। ਖਾਲਸਾ ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੋਖਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਵੇਗਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਨਜ਼ਰਾਨੇ ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲਏ ਹਨ ਉਹ ਦੰਦ ਪੀਹ ਰਹੇ ਹਨ, ਚੇਤੇ ਰਹੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਖ ਫੌਜਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਬਚਣ ਦਾ ਤਾਂ ਰਾਹ ਇਹ ਹੀ ਨਜ਼ਰਾਨੇ ਸਾਰੇ ਵਾਪਸ ਰੱਖੋ ਤੇ ਹੋਰ ਜੋ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਸਾਡੀ ਭੇਂਟ ਕਰੋ। ਸ਼ਾਹੀ ਵਜ਼ੀਰ ਅਬਦੁਲ-ਅਹਿਦ ਖਾਨ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਸਮੇਤ ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਮੰਨ ਗਿਆ ਤੇ ਸਾਰੇ ਨਜ਼ਰਾਨੇ ਤੇ ਰਕਮਾਂ ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ 7 ਲੱਖ ਹੋਰ ਵੀ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਭੇਂਟ ਕੀਤਾ। 14 ਅਕਤੂਬਰ 1779 ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਅਬਦੁਲ-ਅਹਿਦ ਖਾਨ ਤੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਫਰਖੰਦਾ ਬਖਤ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਸਮੇਤ ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਅਸਬਾਬ, ਹਥਿਆਰ ਤੇ ਘੋੜੇ ਆਦਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਕੇ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਨਿਮੋਬੂਣੇ ਹੋ ਕੇ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਗਏ। ਇਹ ਇੱਕ ਯੋਗ ਤੇ ਨਿਸਵਾਰਥ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਦਾ ਸਦਕਾ ਸਿੱਖ ਵਿਰੁੱਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਈ ਮੁਗਲ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਲੱਕ ਤੋੜਵੀਂ ਹਾਰ ਸੀ। ਮੁਗਲਾਂ ਦੀ ਇਸ ਹਾਰ ਨਾਲ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਮਾਤਮ ਦੀ ਸਫ ਵਿਛ ਗਈ।

ਕੀ ਅੱਜ ਦੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈਣਗੇ।